

Prostorna pristupačnost Grada Sveta Nedelja

Javurek, Jana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:600880>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Prostorna pristupačnost Grada Sveta Nedelja

Jana Javurek

Zagreb, rujan, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Prostorna pristupačnost Grada Sveta Nedelja

Jana Javurek

Mentorica: prof.dr.sc. Lelia Kiš-Glavaš

Zagreb, rujan, 2021.

Sažetak

Kako bi osobe s invaliditetom vodile kvalitetan i neovisan život potrebno im je omogućiti što neovisnije kretanje i pristup objektima, uslugama i proizvodima kroz osiguranje prostorne pristupačnosti. Republika Hrvatska obvezala se promicati prava osoba s invaliditetom s naglaskom na osiguranje prostorne pristupačnosti prihvativši međunarodne i nacionalne dokumente koji promiču prava i mogućnosti osoba s invaliditetom. Prostornu pristupačnost u Republici Hrvatskoj potrebno je procijeniti i utvrditi na razini jedinica lokalne samouprave s ciljem prikaza mogućnosti izvedbe prostorno pristupačnih rješenja.

Temeljni cilj rada jest utvrditi prostornu pristupačnost koja je definirana Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina za osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a). U svrhu utvrđivanja prostorne pristupačnosti građevina prikazanih u radu korištena je Lista za utvrđivanje prostorne pristupačnosti. Nakon pojedinačne procjene 30 građevina utvrdila se ukupna prostorna pristupačnost Grada Sveta Nedelja koja iznosi 52,87 %. Na temelju dobivenog ukupnog postotka prostorne pristupačnosti Grada Sveta Nedelja i znanja i iskustva autorice rada odabrana su i prikazana moguća prostorna rješenja za pojedine građevine i njihove elemente pristupačnosti. Ovim radom želi se podići svijest o važnosti prostorne pristupačnosti s ciljem stvaranja pristupačnog Grada i senzibiliziranog društva.

Ključne riječi

Prostorna pristupačnost, Grad Sveta Nedelja, prostorna rješenja

Summary

In order for people with disabilities to live quality and independent life, it is necessary to enable them to access and move through objects, facilities, services and products as independently as possible by ensuring environmental accessibility. The Republic of Croatia committed to promote the rights of persons with disabilities with an emphasis on ensuring environmental accessibility by accepting international and national documents that promote the rights and opportunities of persons with disabilities. Environmental accessibility in the Republic of Croatia needs to be estimated and determined on the level of local, self-governing districts in order to show the possibility of implementing spatially accessible solutions.

The basic goal of this paper is to determine the environmental accessibility defined by the Legislation on ensuring the accessibility of buildings for persons with disabilities and reduced mobility (NN 78/2013a). For the purpose of determining the environmental accessibility of the buildings presented in this paper, the List for determining the environmental accessibility was used. After individual assessments of 30 buildings, the total spatial accessibility of the City of Sveta Nedelja was determined to be 52.87%. Based on the obtained total percentage of spatial accessibility of the City of Sveta Nedelja and the knowledge and experience of the author of this paper, possible environmental accessibility solutions for individual buildings and their accessibility elements were selected and presented. The goal of this paper is to raise awareness of the importance of environmental accessibility with the aim of creating an accessible city and a sensitized society.

Key words

Environmental accessibility, The City of Sveta Nedelja, environmental solutions

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Međunarodni i nacionalni zakonski okvir.....	2
2.1. Međunarodni zakonski okvir	2
2.2. Nacionalni zakonski okvir	4
3. Prava osoba s invaliditetom na prostornu pristupačnost.....	6
3.1. Sustav zdravstva i socijalne skrbi.....	6
3.2. Sustav odgoja i obrazovanja	7
3.3. Sustav rada i zapošljavanja	8
3.4. Sustav prometa i prijevoza.....	8
3.5. Sustav politike i javnih službi	9
3.6. Sustav umjetnosti, kulture, sporta i turizma	9
3.7. Sustav komunikacija.....	10
4. Nadzorni mehanizmi.....	10
5. Prostorna pristupačnost.....	11
5.1. Obvezni elementi pristupačnosti.....	12
6. Univerzalni dizajn.....	14
7. O Gradu Sveta Nedelja	15
8. Problem i cilj istraživanja.....	18
8.1. Cilj istraživanja	18
8.2. Problem istraživanja	18
9. Metodologija	19
9.1. Opis instrumenta procjene	22
9.2. Opis načina provođenja procjene	22
9.3. Metode obrade podataka.....	23
10. Prikaz rezultata	23
11. Ponuđena moguća rješenja i rasprava	26
11.1. Plodine, Dom zdravlja Rakitje i Društveni dom Strmec.....	26
11.2. Osnovna škola Vladimir Deščak i Osnovna škola Sveta Nedelja	28
11.3. Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedelja.....	31
11.4. Javni WC.....	33
11.5. Župna Crkva Blaženog Alojzija Stepinca i Vijećnica	34
12. Zaključak.....	37
13. Popis literature:.....	38

1. Uvod

Posljednjih tridesetak godina dogodile su se velike promjene u modernom društvu. Promjene u obliku novih znanstvenih spoznaja i svjetske globalizacije dovele su do prelaska s medicinskog na socijalni model odnosa prema osobama s invaliditetom (Najman Hižman, Leutar i Kancijan, 2008). Dok je u medicinskom modelu naglasak bio na segregaciji i ograničenjima osoba s invaliditetom, u socijalnom modelu naglasak je na integraciji i mogućnostima osoba s invaliditetom. Ovim promjenama u društvu došlo je do promjene odnosa društva prema osobama s invaliditetom, a samim time promijenio se i položaj osoba s invaliditetom u društvu. Promjena je započela sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća osnivanjem saveza, organizacija i pokreta za prava osoba s invaliditetom na prostornu pristupačnost kao preduvjet neovisnog življenja (Tarandek i Leutar, 2017).

U Republici Hrvatskoj kao pokazatelj početka ove promjene može se izdvojiti Pravilnik o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih barijera (NN 47/82) koji je donesen 1982. godine, iako njegova primjena nikada nije bila obvezna (Šogorić i sur., 2018). Pozitivna promjena u području prostorne pristupačnosti u Republici Hrvatskoj nastavila se donošenjem Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 151/2005a), a trenutno je na snazi novija verzija Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a) koji predstavlja osnovu ovog rada. Osim navedenog pravilnika Republika Hrvatska obvezna je provoditi brojne međunarodne i nacionalne zakonske propise. Republika Hrvatska članica je organizacija Europske unije i Ujedinjenih naroda čime je dužna provoditi zajedničke strategije kojima se promiču prava osoba s invaliditetom. Kako bi i na nacionalnoj razini promicala prava i kvalitetu života osoba s invaliditetom Republika Hrvatska poštuje i dužna je provoditi i nacionalne dokumente od kojih je temeljni dokument Ustav Republike Hrvatske (NN 85/2010).

I nacionalni i međunarodni zakonski propisi na čije se provođenje Republika Hrvatska obvezala promiču prava osoba s invaliditetom na neovisno življenje s ciljem poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom. Potrebno je naglasiti kako se koncept neovisnog življenja i koncept kvalitete života promatraju upravo kroz prostornu pristupačnost građevinama, uslugama i proizvodima za osobe s invaliditetom jer je prostorna pristupačnost osnovna potreba osoba s

invaliditetom za ostvarivanje navedenih koncepata (Hasler, 2006 prema Tarandek i Leutar, 2017).

Korištenjem Liste za utvrđivanje prostorne pristupačnosti (Barić, 2009) građevina javne i poslovne namjene u lokalnoj jedinici samouprave Republike Hrvatske, Gradu Sveta Nedelja, dobiti ćemo uvid u razinu prostorne pristupačnosti Grada. Utvrđena prostorna pristupačnost predstavlja polazište za davanje preporuka i mogućih prostornih rješenja za odabrane građevine i njihove elemente pristupačnosti koja će biti prikazana u ovome radu.

2. Međunarodni i nacionalni zakonski okvir

Kako bi zakonski propisi pružali jednake mogućnosti osobama s invaliditetom koristi se izraz „jednaka zaštita temeljem zakona“ kojim se od svih država članica zahtijeva da se donošenjem novih zakona ili politika ne diskriminiraju osobe s invaliditetom (Odbor za prava osoba s invaliditetom, 2019a).

Za napredak društva u smjeru potpune integracije osoba s invaliditetom u kontekstu prostorne pristupačnosti glavnu odgovornost uz državu koja provodi nacionalnu politiku, snose i organizacije kojima država pripada, a provode međunarodnu politiku. Republika Hrvatska članica je organizacija Europske unije i Ujedinjenih naroda, a to članstvo sa sobom nosi određene odgovornosti. Odgovornost koju snosi Republika Hrvatska kao država članica organizacije odnosi se na provedbu međunarodnih politika na nacionalnoj razini (Vijeće Europe, 2006).

Istraživanje koje se bavilo usporedbom stavova građana Republike Hrvatske i građana Europske unije pokazalo je da su građani uglavnom suglasni oko pitanja odgovornosti za poboljšanje pristupačnosti na javnim mjestima. Obje skupine građana najveću odgovornost za pristupačnost javnih mjesta pripisuju lokalnim vlastima, a potom državnim vlastima, dok je organizacija Europske unije na dnu liste po pitanju odgovornosti (Nejman Hižman i sur., 2008).

2.1. Međunarodni zakonski okvir

Republika Hrvatska je kao država članica Ujedinjenih naroda donijela Zakon o potvrđivanju

Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007a). Opća načela na kojima se zasniva Konvencija odnose se na dostojanstvo, neovisnost, nediskriminaciju, poštivanje razvojnih posebnosti i razlika osoba s invaliditetom uz promicanje pristupačnosti, rodne jednakosti i jednakih mogućnosti te uključivanja i punopravnog sudjelovanja u društvu. Iako je Republike Hrvatska odgovorna za provedbu obveza propisanih Konvencijom na nacionalnoj, dužna je redovno podnositi Izvješća o provedbi Konvencije Odboru za prava osoba s invaliditetom, čime je omogućeno praćenje i na međunarodnoj razini (NN 6/2007a). Odbor za prava osoba s invaliditetom odgovorio je na Inicijalno izvješće Hrvatske u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske (2015) na svom trinaestom zasjedanju. Odbor traži od Republike Hrvatske kao države članice da najkasnije do petnaestog rujna 2021. godine podnese izvješće koje objedinjava drugo, treće i četvrto izvješće. Također, Odbor za prava osoba s invaliditetom traži od Republike Hrvatske da se očituje o provedbi i napretku obzirom na primjedbe koje je Odbor istaknuo u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske. Glavne primjedbe odnose se na nedostatak razumijevanja pojma razumne prilagodbe od strane osoblja zaposlenog u sustavima obrazovanja, zdravstva, rada i zapošljavanja i građenja te na nepristupačnost objektima, uslugama i komunikacijama (Odbor za prava osoba s invaliditetom, 2015). Posebno su izdvojeni opći komentari na pojedine članke Konvencije pri čemu nam je najznačajniji Opći komentar br.2. koji se odnosi na članak 9. Konvencije vezan uz pristupačnost. U navedenom dokumentu ističe se temeljna misao da je osiguranje pristupačnosti temeljni preduvjet za ostvarivanje svih drugih vrsta prava, od građanskih preko gospodarskih i političkih do kulturnih i socijalnih prava osoba s invaliditetom. Nadalje, u dokumentu se spominju i Standardna pravila Ujedinjenih naroda o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom s naglaskom na Pravilo broj pet koje pristupačnost svrstava u područje prioritetnog djelovanja država članica (Odbor za prava osoba s invaliditetom, 2019b). Redovno predavanje izvješća od strane Republike Hrvatske i dobivanja konkretnih te pravno obveznih preporuka od strane Odbora za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda ključni su za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Republika Hrvatska kao država članica Europske unije u određenim područjima djelovanja dijeli odgovornosti s Europskom unijom dok u nekim drugim područjima djelovanja ipak ima veću nadležnost. Ipak, u svim područjima djelovanja države Europska unija ima ulogu predvoditi primjerom kada je riječ o provedbi i primjeni različitih dokumenata (Europska komisija, 2021). Kao najznačajnije dokumente Europske unije treba izdvojiti Strategiju Vijeća

Europe za osobe s invaliditetom od 2017.-2023. godine (Vijeće Europe, 2017) koja, iako nije pravno obvezna, pruža uvid u prioritetna područja za određeno razdoblje kao i različite mjere te očekivane učinke. U ovoj Strategiji Vijeća Europe upravo je pristupačnost izdvojena kao prioritetno područje s naglaskom na komunikacije i univerzalni dizajn. Kao mjere značajne za pristupačnost izdvaja se mjera za uključivanje kriterija pristupačnosti u proces javne nabave, mjera dijeljenja pozitivnih primjera pristupačnosti iz prakse i mjera dijeljenja informacija o pristupačnim tehnološkim inovacijama (Vijeće Europe, 2017).

Trenutno je na snazi i Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.-2030. (Europska komisija, 2021) koja ističe zabrinjavajuću činjenicu da je u 2019. godini više od polovine osoba s invaliditetom bilo izloženo diskriminaciji, a zbog pandemije bolesti COVID-19 nejednakosti postaju izraženije. U navedenoj Strategiji prikazane su inicijative koje se planiraju provesti vezano uz pristupačnost u različitim sustavima, kao što su zdravstvo, rad i zapošljavanje i drugi. Jedna od inicijativa koju Europska komisija planira 2022. godine je otvoriti europski centar „AccessibleEU“ koji bi djelovao s ciljem usklađivanja politika pristupačnosti i razvijao alate i standarde provedbe prava. Također, Europska komisija navodi i druge dokumente koje je usvojila, kao što je Europski akt o pristupačnosti kojim su utvrđeni standardi pristupačnosti (Europska komisija, 2021).

2.2.Nacionalni zakonski okvir

Ustav Republike Hrvatske (NN 85/2010) kao temeljni dokument države propisuje ustavna načela slobode, jednakosti, ravnopravnosti, poštivanja prava, vlasništva, okoliša, socijalne pravde i demokracije za sve svoje građane. U članku 58. Ustava Republike Hrvatske (NN 85/2010) navodi se da je uloga države pružanje posebne skrbi s naglaskom na uključivanje osoba s invaliditetom u društveni život čime je postavljen temelj za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom.

Uz Ustav i zakone Republike Hrvatske temeljni dokument za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom jest Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom (NN 47/2005b). Kao temeljna vrijednost dokumenta ističe se pojam dostupnosti koji je definiran kao stanje koje omogućuje svim osobama pristup različitim resursima, a kada je to potrebno treba se osigurati kroz prilagodbu i dizajn. U navedenom dokumentu Republika Hrvatska obvezala se, između ostalog, na promoviranje ljudskih prava i nediskriminaciju osoba s invaliditetom te na uklanjanje

prostornih prepreka s ciljem potpune integracije i jednakih mogućnosti sudjelovanja osoba s invaliditetom u svim aspektima života.

Značajni nacionalni dokument je svakako i Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (NN 42/2017a) u kojoj se opisuju međunarodni i nacionalni zakonski okviri, a obrađeno je šesnaest područja djelovanja, a šesto područje djelovanja odnosi se na stanovanje, mobilnost i pristupačnost. Za svako područje djelovanja navedeni su ciljevi te očekivani ishodi, a sažeta su i postignuća iz prethodne Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (NN 63/2007b). Iste godine kada je donesen Pravilnik o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a) donesen je i novi Zakon o Gradnji (NN 153/2013b), dok je godinu poslije donesen i Pravilnik o jednostavnim i drugim građevinama i radovima (NN 79/2014) koji je ponovno usvojen 2017.godine (NN 112/2017b). Kako bismo pratili postignuća Nacionalne strategije i pripadajućih mjera postoje izvješća o provedbi, a posljednje je iz 2019. godine. U Izvješću o provedbi mjera Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti od 2017. do 2020. godine za 2019. godinu (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku [MDOMSP], 2019) koje se odnosi na nacionalnu razinu zabilježen je podatak da je od 19.274 izdanih akata izvršen broj intervencija s ciljem otklanjanja nepravilnosti zbog pristupačnosti građevinama u samo 1,4% slučajeva. U Zagrebačkoj županiji kao samostalnoj jedinici lokalne samouprave od ukupno 1.310 izdanih akata izvršena je samo jedna intervencije, što znači da se interveniralo u svega 0,08% slučajeva. U Gradu Sveta Nedelja od ukupno 99 izdanih akata za građenje i 26 izdanih uporabnih dozvola tijekom 2019. godine nije zabilježena niti jedna intervencija (MDOMSP, 2019). Iz posljednjeg podatka moglo bi se zaključiti da su sve građevine izgrađene u Gradu Sveta Nedelja tijekom 2019. godine potpuno pristupačne i izgrađene u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a) ili se može zaključiti da u Gradu Sveta Nedelja uopće ne postoji kritični pristup kojim bi se ukazalo na potrebe za intervencijama u kontekstu prostorne pristupačnosti građevina.

Iako su određeni pravilnici i zakoni osuvremenjeni još uvijek nisu svi u skladu s propisima Europske unije. Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja zbog usklađivanja s europskim zakonodavstvom planira tijekom 2021. godine na temelju Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a) pristupiti izradi Tehničkog propisa (MDOMSP, 2019).

3. Prava osoba s invaliditetom na prostornu pristupačnost

Prava osoba s invaliditetom na pristupačnost navedena su u svim prethodno spomenutim zakonima, strategijama i pravilnicima. Prostornu pristupačnost možemo podijeliti na pristupačnost objektima, uslugama i proizvodima. Također, prostornu pristupačnost možemo podijeliti i prema sustavima. Sustave možemo podijeliti na sustav zdravstva i socijalne skrbi, sustav odgoja i obrazovanja, sustav rada i zapošljavanja, sustav prometa i prijevoza, sustav politike i javnih službi, sustav umjetnosti, kulture, sporta i turizma te sustav koji se odnosi na komunikacije.

3.1. Sustav zdravstva i socijalne skrbi

Prema članku 69. Ustava Republike Hrvatske (NN 85/2010) svaka osoba ima pravo na zdravstvenu zaštitu. U Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007a) u članku 25. dodatno je pojašnjeno kako pravo na zdravstvenu zaštitu podrazumijeva i osiguranje pristupa zdravstvenim objektima, uslugama i proizvodima na način da je država dužna osigurati istu kvalitetu, opseg i standard u zdravstvenom sustavu za osobe s invaliditetom. U članku 28. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007a) jamči se pravo na socijalnu zaštitu te pravo na pristup svim uslugama, proizvodima i drugim oblicima pomoći, dok se u članku 26. osobama s invaliditetom jamči pravo na dostupnost programa za osposobljavanje i rehabilitaciju.

Važnost pristupačnosti zdravstvenog sustava prepoznata je i u Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015 (Vijeće Europe, 2006). Istaknuta je činjenica da nepristupačni zdravstveni objekti mogu dovesti do pogoršanja invaliditeta odnosno, da je pristupačnost zdravstvenog sustava od iznimne važnosti jer ublažava posljedice invaliditeta i povećava neovisnost osoba s invaliditetom. U akcijskoj smjernici broj devet koja se odnosi na zdravstvenu skrb navedene su aktivnosti za države članice u kojima stoji da je odgovornost države članice osigurati nediskriminaciju osoba s invaliditetom u kontekstu pristupa i dostupnosti informacija u javnim i privatnim zdravstvenim uslugama. U akcijskoj smjernici broj jedanaest koja se odnosi na socijalnu zaštitu također su navedene aktivnosti za

države članice, a treća konkretna aktivnost odnosi se upravo na osiguranje pristupačnosti za osobe s invaliditetom i njihove obitelji.

U dokumentu Zaključne primjedbe o Inicijalnom izvješću Hrvatske (Odbor za prava osoba s invaliditetom, 2015) koji se odnosi na provedbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom navedena je zabrinutost Odbora za prava osoba s invaliditetom zbog nedostupnosti glavnih usluga u zdravstvu za osobe s invaliditetom. Preporuka koju je Odbor za prava osoba s invaliditetom dao Republici Hrvatskoj jest ulaganje u pristupačnost zdravstvenog sustava s naglaskom na usluge vezane za spolno i reproduktivno zdravlje u ruralnim područjima. Druga preporuka odnosi se na edukaciju zaposlenika zdravstvenog sustava o pravima i primjerenom načinu pružanja usluga osobama s invaliditetom.

3.2.Sustav odgoja i obrazovanja

Prema članku 66. Ustava Republike Hrvatske (NN 85/2010) svakoj se osobi jamči pravo na dostupnost obrazovanja pod jednakim uvjetima. Prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007a) Republika Hrvatska treba omogućiti djeci s teškoćama u razvoju ostvarivanje svih prava i sloboda. Člankom 24. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007a) država je obvezna osigurati pristup obrazovanju koje je uključivo, kvalitetno i besplatno i to na ravnopravnoj osnovi u zajednici u kojoj žive. Nadalje, država treba osigurati razumnu prilagodbu prema individualnim potrebama osoba s invaliditetom kako bi se osigurala pristupačnost obrazovanju, usavršavanju i cjeloživotnom učenju. U dokumentu Zaključne primjedbe o Inicijalnom izvješću Hrvatske (Odbor za prava osoba s invaliditetom, 2015) koje se odnosi na provedbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom navedena je preporuka Odbora za prava osoba s invaliditetom Republici Hrvatskoj da i dalje nastoji osigurati pristupačnost svim obrazovnim ustanovama, ali i da osigura razumne prilagodbe unutar istih. Ostale preporuke vezane su uz edukaciju stručnjaka, osiguranje pristupačnosti srednjoškolskim objektima i preporuka o ocjeni odvojenog obrazovanja djece s teškoćama u razvoju kao diskriminirajućeg. Važnost razumne prilagodbe u sustavu obrazovanja istaknuta je i u Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015 (Vijeće Europe, 2006).

3.3.Sustav rada i zapošljavanja

Prema članku 55. Ustava Republike Hrvatske (NN 85/2010) svakoj se osobi jamči dostupnost radnog mjesta. U Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007a) u članku 27. o radu i zapošljavanju država se obvezuje osigurati pristup svim službama i programima vezanim uz rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom, a obvezuje se osigurati i prihvatljive prilagodbe radnih mjesta za osobe s invaliditetom. Preporuka vezana uz rad i zapošljavanje koju je Odbor za prava osoba s invaliditetom (2015) uputio Republici Hrvatskoj u dokumentu naziva Zaključne primjedbe o Inicijalnom izvješću Hrvatske odnosi se na bolju regulaciju i nadzor provođenja razumne prilagodbe i pristupačnosti radnog mjesta te zapošljavanja uz podršku.

U Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015. (Vijeće Europe, 2006) u konkretnim aktivnostima koje su države članice obvezne provesti nalaze se aktivnosti osiguranja pristupa uslugama zapošljavanja i rada, a odgovornost države jest i osiguranje provođenja razumnih prilagodbi radnog mjesta ili radnih uvjeta za osobe s invaliditetom.

3.4.Sustav prometa i prijevoza

Prema članku 19. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007a) država jamči osobama s invaliditetom pravo na neovisno življenje i uključenost u zajednicu. Kako bi osobe s invaliditetom ostvarile to pravo preduvjet koji treba biti zadovoljen jest pristupačnost prometa i prijevoza (Odbor za prava osoba s invaliditetom, 2014).

U Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2107. do 2020. godine (NN 42/2017a) istaknuta je činjenica kako je većina sustava javnog prijevoza u nadležnosti jedinica lokalne i regionalne samouprave, u kojima može doći do nedostatka financijskih sredstava.

Prema Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015. (Vijeće Europe, 2006) dužnost Republike Hrvatske jest nadzirati provedbu pristupačnosti

javnog prijevoza, osigurati parkirna mjesta za osobe s invaliditetom i provoditi nadzor korištenja istih.

3.5.Sustav politike i javnih službi

Prema članku 45. Ustava Republike Hrvatske (NN 85/2010) svaki birač ima jednako opće i biračko pravo u postupcima izbora i državnih referenduma, dok prema članku 38. svaka osoba ima pravo na pristup informacijama koje posjeduju javne službe. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2017a) u članku 29. koji se odnosi na sudjelovanje u političkom i javnom životu navodi da je država dužna osigurati da osim glasačkih prostora i glasački postupci te materijali budu pristupačni. U dokumentu naziva Zaključne primjedbe na Inicijalno izvješće Hrvatske Odbor za prava osoba s invaliditetom (2015) izražava zabrinutost jer u Republici Hrvatskoj izborni postupak još uvijek nije u cijelosti pristupačan, a vrlo je mali broj osoba s invaliditetom u predstavničkim i izvršnim tijelima.

Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015. (Vijeće Europe, 2006) za države članice navodi potrebu da se u javne službe i javna tijela uvedu pristupačni oblici komunikacije za osobe s invaliditetom.

3.6.Sustav umjetnosti, kulture, sporta i turizma

Člankom 30. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2017a) jamči im se sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu, a obveza je osigurati pristup kulturnim materijalima, uslugama ili događajima kao i sportskim i rekreacijskim centrima s naglaskom na osiguranje pristupa za djecu s teškoćama u razvoju. Prema Zaključnim primjedbama na Inicijalno izvješće Hrvatske Odbor za prava osoba s invaliditetom (2015) izražava zabrinutost jer Republika Hrvatska još uvijek nije ratificirala Ugovor iz Marakeša kojim bi se olakšao pristup objavljenim dijelima za slijepe i slabovidne osobe. Također, Odbor za prava osoba s invaliditetom (2015) izražava zabrinutost zbog malog broja osoba s invaliditetom koji sudjeluju u kulturnom životu te daje preporuku Republici Hrvatskoj da osigura pristupačnost glavnim kulturnim objektima.

Prema Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015. (Vijeće Europe, 2006) Republika Hrvatska treba poticati razvoj pristupačnog pristupa različitim kulturnim aktivnostima i medijima kroz pristupačne oblike komunikacije koji su dodatno opisani u sljedećem odlomku.

3.7.Sustav komunikacija

Pristupačni oblici komunikacije od iznimne su važnosti u svim prethodno naslovljenim sustavima, a dodatno prema članku 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2017a) država treba osigurati da natpisi na javnim prostorima budu na Brailleovom pismu i na crnom tisku u pristupačnom obliku, a kako bi javni objekti bili pristupačni za osobe s invaliditetom država treba osigurati po potrebi vodiče, čitače i tumače za znakovni jezik i druge. Kako bi se olakšalo uvođenje komunikacijske tehnologije smanjenjem troškova, država bi trebala poticati proizvodnju pristupačne komunikacijske tehnologije. Nadalje, u članku 21. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2017a) o slobodi izražavanja i mišljenja te pristupu informacijama navodi se da država treba poticati prihvaćanje svih načina i oblika komunikacija i korištenja dostupnih sredstava za komunikaciju. Informacije koje su namijenjene javnosti osobama s invaliditetom trebale bi biti osigurane na pristupačan način u obliku dostupnih formata i tehnologije za osobe s invaliditetom

4. Nadzorni mehanizmi

Sva prethodno opisana prava osoba s invaliditetom trebala bi se osigurati, a sve prethodno opisane preporuke provoditi, no često su teorija i praksa u nesrazmjeru što nas dovodi do potrebe za provedbom nadzora i pregleda kroz postojeće nadzorne mehanizme. Dodatni nadzorni mehanizam jest i sam Odbor za prava osoba s invaliditetom koji nadzire provedbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

Odbor za prava osoba s invaliditetom (2014) još je 2014. godine upozorio na nedostatak nadzornog mehanizma u Republici Hrvatskoj što bitno smanjuje mogućnost praktične primjene

svih prava i zakonskih okvira vezanih uz pristupačnost za osobe s invaliditetom. Kako bi se navedeni nedostatak nadomjestio potrebno je provesti edukaciju svih osoba uključenih u javna tijela, građenje, obrazovanje te drugih osoba koji pružaju usluge koje koriste osobe s invaliditetom.

Prema Zakonu o Gradnji (NN 153/2013b) upravo je pristupačnost uz sigurnost jedan od temeljnih zahtjeva za građevinu što je navedeno u članku 8., dok je u članku 12. dodatno pojašnjeno da sve građevine već prilikom procesa projektiranja, a kasnije prilikom procesa izgradnje trebaju zadovoljavati uvjete pristupačnosti kako bi osigurali mogućnost upotrebe za osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. One građevine koje ne zadovoljavaju uvjete pristupačnosti prema Zakonu o Gradnji (NN 153/2013b) i Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivost (NN 78/2013a) ne mogu dobiti uporabnu dozvolu. Ukoliko građevinska inspekcija koja provodi nadzor utvrdi da uvjeti pristupačnosti nisu zadovoljeni daje rok za ispravak nezadovoljenih elemenata pristupačnosti, a tek po isteku roka, ukoliko uvjeti pristupačnosti i dalje nisu zadovoljeni izriču se novčane kazne. Iako je za postojeće građevine koje se rekonstruiraju obvezno osigurati pristupačnost, u postojećim građevinama osiguranje pristupačnosti nije obvezno (Republika Hrvatska, 2020). Kako bi se olakšao postupak ostvarivanja elemenata pristupačnosti u postojećim građevinama donesen je Pravilnik o jednostavnim i drugim građevinama i radovima (NN 112/2017c) kojim se omogućuje izvođenje radova s ciljem izvođenja pristupačnosti bez građevinske dozvole i projekta.

Koliko se zaista provodi nadzor najbolje svjedoče podaci iz nacionalnog dokumenta Izvješća o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine za 2019. godinu (MDOMSP, 2019) tijekom koje je u cijeloj Zagrebačkoj županiji provedena jedna, a u Gradu Sveta Nedelja niti jedna intervencija.

5. Prostorna pristupačnost

Prostorna pristupačnost preduvjet je ostvarivanja neovisnog življenja i uključivanja osoba s invaliditetom u zajednicu. Prostorna pristupačnost se definira kao rezultat primjene tehničkih rješenja u procesima projektiranja i građenja građevina kojim se svim osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti osigurava pristup, kretanje, boravak i rad (Šogorić i sur., 2018).

Važnost prostorne pristupačnosti za osobe s invaliditetom i za njihovu kvalitetu života istaknuta je u definiciji invaliditeta Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2017a). U navedenoj definiciji invaliditet je posljedica međudjelovanja osobe s oštećenjima i dvije vrste prepreka. Prva prepreka odnosi se na prepreke u okolišu, dok se druga prepreka odnosi na onu koja proizlazi iz stavova društva odnosno zajednice. Obje vrste prepreka zajedno s invaliditetom osobe dovode do nemogućnosti i nejednakosti pri sudjelovanju osoba s invaliditetom u aktivnostima zajednice. Kako bi država omogućila osobama s invaliditetom da se uključuju u aktivnosti u zajednici i da ravnopravno uživaju u svim pravima koja im se jamče preduvjet je osiguranje prostorne pristupačnosti zbog čega upravo osiguranje prostorne pristupačnosti treba biti prioritetno područje države (Odbor za prava osoba s invaliditetom, 2014). Prvi korak koji bi se trebao poduzeti u procesu ostvarivanja prostorne pristupačnosti jest utvrđivanje trenutnog stanja uz uključivanje samih osoba s invaliditetom u taj proces, nakon čega se može pristupiti procesu izrade akcijskog plana s ciljem unaprjeđenja neovisnosti i kvalitete života osoba s invaliditetom (Šogorić i sur., 2018).

Uzimajući u obzir Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/2008) svako uskraćivanje pristupa osobi na osnovi invaliditeta smatra se diskriminatornim aktom. Preciznije, osobama s invaliditetom treba se omogućiti sudjelovanje u javnom i društvenom životu, korištenje javno dostupnih resursa i pristup radnom mjestu uz osiguranje odgovarajućih uvjeta rada i to na način da ne predstavlja nerazmjeran teret za onoga tko to omogućuje što će biti detaljnije objašnjeno u poglavlju 6. ovoga rada.

Glavni nacionalni pravilnik koji regulira prostornu pristupačnost jest Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a) u kojemu su posebno opisani obvezni elementi pristupačnosti.

5.1. Obvezni elementi pristupačnosti

Prema Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a) obvezni elementi pristupačnosti definirani su kao elementi projektiranja i građenja kojima se određuju veličina, svojstva, instalacije, uređaji i druga oprema građevine s ciljem ostvarivanja pristupa, kretanja, rada i boravka osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti na jednakopravnoj osnovi kao i ostalim osobama. Obvezne elemente pristupačnosti prema članku 7. možemo podijeliti u tri osnovne kategorije, a to su:

1. elementi pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika
2. elementi pristupačnosti neovisnog življenja i
3. elementi pristupačnosti javnog prometa.

U prvu kategoriju ubrajamo elemente koji omogućuju osobama s invaliditetom svladavanje visinskih razlika, a to su: rampa, stubište, dizalo, vertikalno podizna platforma i koso podizna sklopiva platforma. U drugu kategoriju ubrajamo elemente koji osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti omogućuju neovisni pristup, kretanje i korištenje građevina, usluga i proizvoda, a to su: ulazni prostor, komunikacije, WC, kupaonica, kuhinja, soba, učionica, radni prostor, stan, kavana i restoran, kabina za presvlačenje, tuš kabina, ulaz u vodu na plaži i na bazenu, mjesto u gledalištu, telefon, tekstofon, faks, bankomat, električne instalacije u koje ubrajamo parafon, prekidač za svjetlo, zvonce, utičnicu u kuhinji, ostale utičnice te izvodnu ploču za električnu instalaciju, zatim kvake na vratima i prozorima, šalter, pult, induktivna petlja ili transmisijski obruč, oglasni pano, orijentacijski plan za kretanje u građevinama i sl. U treću kategoriju obveznih elemenata pristupačnosti ubrajamo one elemente koji se odnose na pristupačnost javnog prometa, a to sustajalište i peron, parkirališno mjesto, javna pješačka površina, semafor, pješački prijelaz, pješački otok i raskrižje.

U daljnjem tekstu Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a), točnije u članku 44., opisana je obvezna primjena elemenata pristupačnosti koji se moraju projektirati i biti izvedeni obzirom na vrstu građevine. Prema navedenom pravilniku građevine stambene i stambeno-poslovne namjene dijelimo u navedene dvije kategorije, dok građevine javne i poslovne namjene možemo podijeliti prema njihovoj namjeni na petnaest kategorija:

1. građevine trgovačke, ugostiteljske i/ili turističke namjene
2. građevine poštanske i/ili telekomunikacijske namjene
3. građevina za pružanje usluga prometa novcem i druge financijske usluge
4. građevine upravne i slične namjene
5. građevine zdravstvene, socijalne i rehabilitacijske namjene
6. građevine koje učestalo koriste osobe s invaliditetom
7. građevine odgojne i obrazovne namjene
8. građevine kulturne namjene
9. građevine prometne namjene

10. građevine športske i rekreacijske namjene
11. građevine zabavne namjene
12. građevine vjerske i sakralne namjene
13. građevine za izvršavanje kazne zatvorom
14. prostori i površine javne namjene i
15. građevine druge namjene.

6. Univerzalni dizajn

Kako bi se svim osobama omogućio pristup svim vrstama građevina javlja se koncept univerzalnog dizajna. Potreba za univerzalnim dizajnom sve je izraženija. U Republici Hrvatskoj kao i u mnogim drugim zemljama događa se da u ukupnom broju stanovnika ima sve više osoba starije životne dobi koja sa sobom često nosi određena oštećenja ili invaliditet (Šogorić i sur., 2018). Kako bi osobe starije životne dobi, majke s djecom u kolicima, ali i svi ostali imali mogućnost pristupa i korištenja objekata, usluga i proizvoda potrebno je dizajnirati prostore na način da su dostupni svima. Prema Deklaraciji o pravima osoba s invaliditetom (NN 47/2005b) dostupnost se definira kao mjera ili stanje koje svim osobama omogućuje korištenje resursa u zajednici, a odnosi se na pristupobjektima, građevinama, informacijama, komunikacijama i sredstvima javnog prijevoza. A definicija univerzalnog dizajna prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2017a) navodi da se univerzalni dizajn odnosi na oblikovanje, ne samo okruženja, već i proizvoda, programa i usluga s ciljem osiguranja mogućnosti korištenja od svih ljudi i to bez posebnog i dodatnog prilagođavanja ili oblikovanja. Vijeće Europe (2006) prepoznalo je važnost univerzalnog dizajna za koji navodi da je učinkovit način uvođenja pristupačnosti koji olakšava neovisnost osoba s invaliditetom, ali i njihovu uključenost u aktivnosti zajednice. Republika Hrvatska se kao članica Europske unije obvezala na uvođenje načela univerzalnog dizajna kako u izgradnji okoliša, javnih i stambenih infrastruktura tako i u poticanju razvoja univerzalnog dizajna u obliku komunikacijskih sustava. Odbor za prava osoba s invaliditetom (2015) izrazio je zabrinutost zbog nedostatka razumijevanja značenja pojma univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe u Republici Hrvatskoj. Dok se pojmovi prostorne pristupačnosti i univerzalnog dizajna odnose na populaciju, odnosno skupine, pojam razumne prilagodbe odnosi se na pojedinca. Pri ostvarivanju koncepta pristupačnosti u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom

(NN 6/2017a) državi nije dopušteno koristiti financijsku štednju kao razlog ne provođenja prostorne pristupačnosti, dok se suprotno, za ostvarivanje razumne prilagodbe uzima u obzir predstavljani teret koji bi se odnosio na osobu ili tijelo koja treba provesti razumnu prilagodbu. Sažeto, prostorna pristupačnost mora se uvijek provoditi, dok se razumna prilagodba provodi kada provedba iste ne predstavlja pretjeran teret onome tko je provodi (Odbor za prava osoba s invaliditetom, 2014).

7. O Gradu Sveta Nedelja

Grad Sveta Nedelja nalazi se u Zagrebačkoj županiji i bilježi najveći porast broja stanovnika u županiji od 2001. kada je u Gradu živjelo 15.506 stanovnika do 2011. kada je u Gradu živjelo 16,5% više stanovnika, njih 18.059 (Zagrebačka županija, 2016). Prema podacima Zagrebačke županije iz 2013. godine, Grad Sveta Nedelja imao je drugi najviši indeks razvijenosti koji je iznosio 118,72% što je 125% od ukupnog nacionalnog prosjeka. Razvijenosti Zagrebačke županije svjedoči podatak da je udio izgrađenih struktura veći za 41% od državnog. Potrebno je istaknuti kako najveći udio površina izgrađenih struktura u županiji ima upravo Grad Sveta Nedelja sa 45% udjela površina izgrađenih struktura (Zagrebačka županija, 2015). U Gradu Sveta Nedelja možemo pronaći po barem jedan primjer za četrnaest od petnaest vrsta građevina nabrojanih u odlomku 5.1. ovoga rada, isključujući kategoriju građevina za izvršavanje kazne zatvorom.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo ([HZJZ], 2021) koji su ustupljeni autorici rada na zahtjev, u Gradu Sveta Nedelja 11,9% ukupnog broja stanovnika čine osobe s invaliditetom, odnosno 2145 stanovnika Grada su osobe s invaliditetom. U Tablici 1. prikazan je broj osoba s invaliditetom prema dobnim skupinama, dok su u Tablici 2. prikazani podaci o broju osoba s invaliditetom prema vrsti oštećenja u Gradu Sveta Nedelja.

Tablica 1. Prikaz broja osoba s invaliditetom po dobnim skupinama – Sveta Nedelja

Dobna skupina	Ukupno
00-04	51
05-09	47
10-14	77

15-19	113
20-24	86
25-29	45
30-34	35
35-39	33
40-44	59
45-49	81
50-54	144
55-59	174
60-64	292
65-69	336
70-74	271
75-79	149
80-84	86
85+	66
Ukupno	2145

Izvor: HZJZ (2021). Obrada Sveta Nedelja. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: <https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=76e2edf87a&attid=0.1&permmsgid=msg-f:1702257094980993109&th=179fa1cf16bb0055&view=att&disp=safe>

U Tablici 1. prikazana je raspodjela osoba s invaliditetom u Gradu Sveta Nedelja prema dobnim skupinama, a najveći broj istih po dobnim skupinama nalazi se u rasponu od 50-79 godina. Po broju osoba s invaliditetom ističe se i dobnja skupina mladih od 15-19 kojima je potrebno posvetiti posebnu pažnju. Također, može se potaknuti mlade s invaliditetom na uključivanje u Svetonedeljsku udrugu mladih koja je osnovana početkom 2021. godine.

Tablica 2. Prikaz vrste oštećenja kod osoba s invaliditetom – Sveta Nedelja

Vrsta oštećenja
Oštećenja lokomotornog sustava
Nedefinirano
Višestruka oštećenja
Oštećenja drugih organa i organskih sustava, kromosopatije, prirodene anomalije i rijetke bolesti
Oštećenja središnjeg živčanog sustava
Mentalna oštećenja

Oštećenja govorno-glasovne komunikacije
Intelektualna oštećenja
Oštećenja vida
Oštećenja perifernog živčanog sustava
Oštećenja sluha
Poremećaji iz spektra autizma

Izvor: HZJZ (2021). Obrada Sveta Nedelja. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: <https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=76e2edf87a&attid=0.1&permmsgid=msg-f:1702257094980993109&th=179fa1cf16bb0055&view=att&disp=safe>

U Tablici 2. prikazane su vrste oštećenja kod stanovnika grada Sveta Nedelja koji su osobe s invaliditetom na način da su poredane od najviše do najmanje zastupljene vrste oštećenja.

U istraživanju socijalnog položaja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj dobiveni su rezultati da se 50% osoba s invaliditetom smatra aktivnim članovima zajednice, od kojih 61% kao oblik uključenosti u zajednicu navodi članstvo u udruzi (Leutar, Buljevac i Milić Babić, 2011).

Poražavajuća je činjenica da u Gradu Sveta Nedelja ne postoji jedinstvena udruga koja bi okupljala osobe s invaliditetom. Iako se osobe s invaliditetom redovno upućuje u Grad Samobor u kojemu je donedavno postojala Udruga osoba s invaliditetom Grada Samobora i Svete Nedelje, navedena je promijenila naziv u Udruga za osobe s invaliditetom Samobor čime su osobe s invaliditetom Grada Sveta Nedelja ostale bez službene udruge, iako su i dalje u nadležnosti iste.

Informiranost osoba s invaliditetom Republike Hrvatske o postojanju udruge osoba s invaliditetom u njihovoj lokalnoj zajednici ispitana je u istraživanju socijalnog položaja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Prema dobivenim podacima 15% ispitanika ne znaju postoji li takva udruga u njihovoj lokalnoj zajednici, dok 29.9% ispitanika smatra da ne postoji, a oko polovice (55,1%) ispitanika smatra kako udruga za osobe s invaliditetom postoji u njihovoj lokalnoj zajednici.

U istom istraživanju dobiven je podatak kako čak 33,2% osoba s invaliditetom koje su stanovnici Republike Hrvatske ne mogu podmiriti većinu svojih obveza u mjestu življenja, a kao glavni otežavajući čimbenik uz zdravstveno stanje navode neprilagođenost i nepristupačnost infrastrukture. Kao građanska obveza izdvaja se i izlazak na glasovanje, što prema istraživanju ispunjava 68% osoba s invaliditetom (Leutar, Buljevac i Milić Babić, 2011).

U Gradu Sveta Nedelja u 2021. godini izgrađen je prvi veći trgovački objekt što sigurno olakšava stanovnicima Grada obavljanje dijela obveza u mjestu življenja.

Što se tiče mogućnosti glasovanja, treba naglasiti da iako sva izborna mjesta nisu pristupačna Grad Sveta Nedelja osigurao je mogućnost glasanja u vlastitom domu.

Nadalje, u Gradu Sveta Nedelja ne postoji centar za socijalnu skrb, već je u nadležnosti Centar za socijalnu skrb Samobor čime se pojačava nemogućnost osoba s invaliditetom da svoje obveze i prava realiziraju u mjestu življenja. Ipak, treba naglasiti da je Zagrebačka županija osigurala pristupačnost javnog prometa sufinanciranjem troškova prijevoza za osobe s invaliditetom čime se osobama s invaliditetom olakšava neovisnije kretanje i mogućnost dolaska do različitih usluga (MDOMSP, 2019).

Dodatna obveza Grada Sveta Nedelja (2019) prema osobama s invaliditetom opisana je u Plan djelovanja civilne zaštite jedinice lokalne samouprave, a odnosi se na uvrštavanje koncepta pristupačnog uzbunjivanja i obavješćivanja, evakuiranja te zbrinjavanja osoba s invaliditetom.

Prema rezultatima koji će biti predstavljeni u daljnjem tijeku rada dobiti ćemo informacije o prilagođenosti i pristupačnosti građevina svih kategorija u Gradu Sveta Nedelja.

8. Problem i cilj istraživanja

8.1. Cilj istraživanja

Glavni cilj ovoga rada jest ispitati prostornu pristupačnost kroz procjenu 30 građevina javne i poslovne namjene Grada Svete Nedelje.

8.2. Problem istraživanja

Svaki stanovnik Grada Sveta Nedelja trebao bi imati jednake ili barem približno jednake mogućnosti za uključivanje i sudjelovanje u zajednici. Također, svaki stanovnik trebao bi imati mogućnost pristupa u javne i poslovne građevine u Gradu Sveta Nedelja.

Osobe s invaliditetom dio su zajednice kao i svi drugi stanovnici Grada Sveta Nedelja. Neupitno je kako osobe s invaliditetom imaju sva prava kao i ostali stanovnici, ali ih ne mogu ostvariti zbog prostornih prepreka na koje nailaze. Prema istraživanju o starijim osobama s invaliditetom, na razini Republike Hrvatske, njih 46% nije bilo zadovoljno prilagođenošću okoline što zasigurno utječe i na njihovu kvalitetu života (Leutar, Štambuk i Rusac, 2007). Prema istraživanju u kojem su sudjelovale osobe s tjelesnim invaliditetom upravo se nepristupačnost pokazala kao izvor stresa kod osoba s invaliditetom zbog toga što onemogućava sudjelovanje u zajednici i posljedično dovodi do socijalne isključenosti (Sangster Jokić i Bartolac, 2018).

Kako bi Grad Sveta Nedelja osigurao potpunu pristupačnost za sve osobe s invaliditetom prvi korak predstavlja utvrđivanje trenutnog stanja. Uloga ovoga rada jest ostvariti prvi korak koji se odnosi na utvrđivanje trenutnog stanja prostorne pristupačnosti Grada Sveta Nedelja te ponuditi moguća rješenja za odabrane prepreke.

9. Metodologija

U ovome radu provedena je procjena 30 građevina javne i poslovne namjene koje će biti navedene prema kategorijama građevina iz Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a). Dvije kategorije građevina unutar koje nije procijenjena niti jedna građevina jesu kategorija građevina za izvršavanje kazne zatvora i kategorija građevina zabavne namjene, obzirom da građevine navedenih kategorija ne postoje u Gradu Sveta Nedelja.

Popis procijenjenih građevina prema njihovoj namjeni:

<p>a) Građevine trgovačke, ugostiteljske i/ili turističke namjene:</p>	<p>1. Plodine 2. Caffe bar MB</p>
<p>b) Građevine poštanske i/ili telekomunikacijske namjene:</p>	<p>3. Poštanski ured – centar</p>

	4. Poštanski ured – Bestovje
c) Građevine za pružanje usluga prometa novcem i druge financijske usluge:	5. Samoborska banka
d) Građevine upravne i slične namjene:	6. Vijećnica
e) Građevine zdravstveno-socijalne i rehabilitacijske namjene:	7. Dom zdravlja – centar 8. Dom zdravlja – Rakitje 9. Ljekarna – centar 10. Radiochirurgia
f) Građevine u kojoj učestalo borave osobe s invaliditetom:	11. Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedelja
g) Građevine odgojne i obrazovne namjene:	12. Dječji vrtić Slavuj – objekt Kerestinec 13. Dječji vrtić Slavuj – objekt Strmec 14. Osnovna škola Sveta Nedelja 15. Osnovna škola Vladimir Deščak

	16. Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo, Sveučilišta u Osijeku – dislocirani studij
h) Građevine kulturne namjene:	17. Društveni dom Strmec
i) Građevine prometne namjene:	18. Javno parkiralište – centar 19. Javno parkiralište – Strmec 20. Autobusna postaja kod OŠ Sveta Nedelja 21. Benzinska crpka INA
j) Građevine športske i rekreacijske namjene:	22. Gradski nogometni klub Sveta Nedelja
k) Građevine vjerske i sakralne namjene:	23. Župa Blaženog Alojzija Stepinca
l) Prostori i površine javne namjene:	24. Trg Ante Starčevića 25. Staza u parku 26. Ulični prijelaz u centru 27. Dječje igralište – Bestovje
m) Građevine ostale namjene:	28. Turistička zajednica 29. Mrtvačnica 30. Javni wc

9.1.Opis instrumenta procjene

U svrhu procjene prostorne pristupačnosti građevina javne i poslovne namjene autorica rada koristila je Listu za utvrđivanje prostorne pristupačnosti (Haničar i Pavlović, 2012). Izvorno, Lista za utvrđivanje prostorne pristupačnosti konstruirana je prema američkom zakonodavstvu, ali je prilagođena i hrvatskom zakonodavstvu. Pri prilagodbi u obzir su uzeta tri temeljna dokumenta, a to su Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 151/2005a), Pravilnik o sigurnosnim znakovima (NN 29/2005) i Zakon o zaštiti od požara (NN 92/2010).

Sama Lista za utvrđivanje prostorne pristupačnosti obuhvaća devet područja, a svako od navedenih područja podijeljeno je na potpodručja. Područja i pripadajuća potpodručja su:

A.Pristupačni prilazi/ulazi: Parkirališna mjesta, Prilaz, Područje za kretanje i Ulazni prostor.

B. Pristup uslugama: Vodoravno kretanje, Unutarnja vrata i Prostorije.

C.Okomito kretanje: Elementi za svladavanje visinskih razlika, Stubište, Rampe, Dizala, Koso podizna sklopiva platforma i Vertikalno podizna platforma.

D.Pristup informacijama: Orijentacijski plan, Taktilna površina, Induktivna petlja, Putokazi i natpisi s informacijama i Oglasni pano.

E. Interijer: Sjedala, Stolovi i Pultovi.

F. Korištenje sanitarnih prostorija: Pristup sanitarnim prostorijama, WC i Kupaonica.

G. Sustav evakuacije: Evakuacijski plan, Evakuacijska oprema i Signalizacija i sigurnosne oznake.

H. Pristupačnost javnog prometa: Pješačka površina, Raskrižje, Semafor i Stajalište/peron.

I. Dodatno: Bankomat, Upravljački elementi na uređajima i studomati, Restorani (studentske menze) i barovi, Kuhinja, Gledalište, Kabina za presvlačenje i garderoba i Ulaz u vodu.

9.2.Opis načina provođenja procjene

Autorica rada provodila je procjenu navedenih 30 građevina javne i poslovne namjene za što je koristila Listu za utvrđivanje prostorne pristupačnosti (Haničar i Pavlović, 2012). Za svako potpodručje u Listi za utvrđivanje prostorne pristupačnosti navedena su odgovarajuća pitanja. Autorica rada zapisivala je ocjenu 0, 1 ili 2 za svako pitanje obzirom na trenutno stanje u građevini ili ispred nje. Ocjena 2 odnosi se na to da je određeno rješenje koje se ispituje tim

pitanjem izvedeno u skladu s propisanim normama. Ocjena 1 odnosi se na to da određeno rješenje nije u skladu s propisanim normama, ali ipak postoji, dok ocjena 0 označava da određeno rješenje u građevini ne postoji. Kada je svako potpodručje procijenjeno zbrojili su se svi maksimalni i svi ostvareni bodovi, nakon čega se zbroj svih ostvarenih bodova podijelio sa zbrojem svih maksimalnih bodova kako bi se dobio postotak pristupačnosti određenog potpodručja. Prema istom principu izračunao se i postotak pristupačnosti za svako područje. Također, zbrajanjem svih maksimalnih i svih ostvarenih bodova na svih devet područja i dijeljenjem zbroja svih ostvarenih i svih maksimalnih bodova dobio se postotak pristupačnosti za pojedinu građevinu.

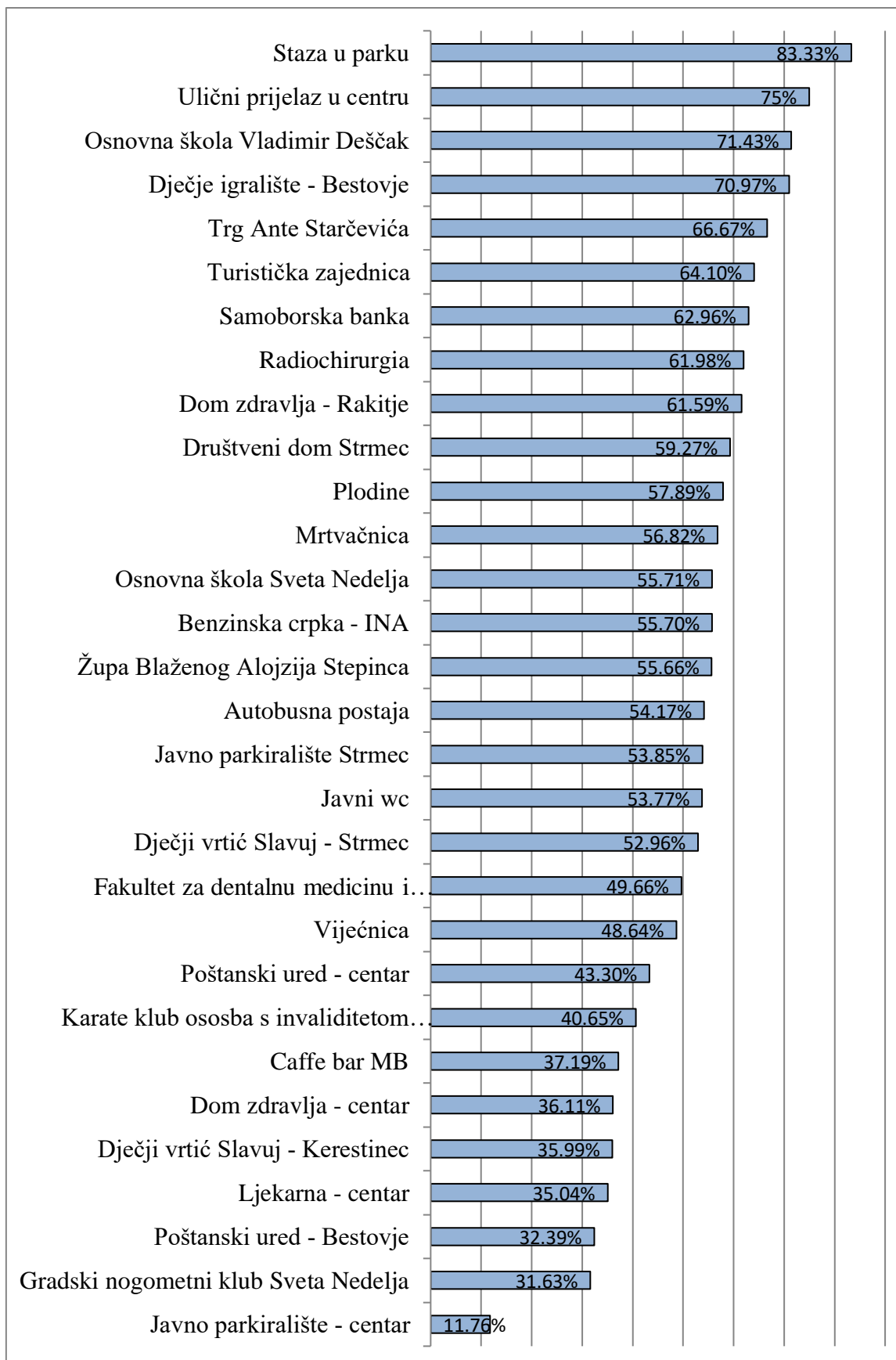
Nadalje, kroz ispitivanje prostorne pristupačnosti autorica rada kontaktirala je razne osobe koje su vlasnici ili zaposlenici javnih i poslovnih građevina čime se na određen način provodilo informiranje pa i edukacija navedenih o potrebama osoba s invaliditetom, ali i obvezama koje su propisane Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a).

9.3. Metode obrade podataka

Svi prikupljeni podaci o građevinama i to prema svih devet područja uneseni su u tablicu Microsoft Excela 2007 čime su izračunate srednje vrijednosti pristupačnosti za svaku građevinu, ali i za svako od devet područja pristupačnosti.

10. Prikaz rezultata

Koristeći Listu za utvrđivanje prostorne pristupačnosti autorica rada izračunala je prostornu pristupačnost pojedinih građevina. Lista građevina prikazana je na Slici 1. na način da su građevine poredane od najpristupačnije do najnepristupačnije.

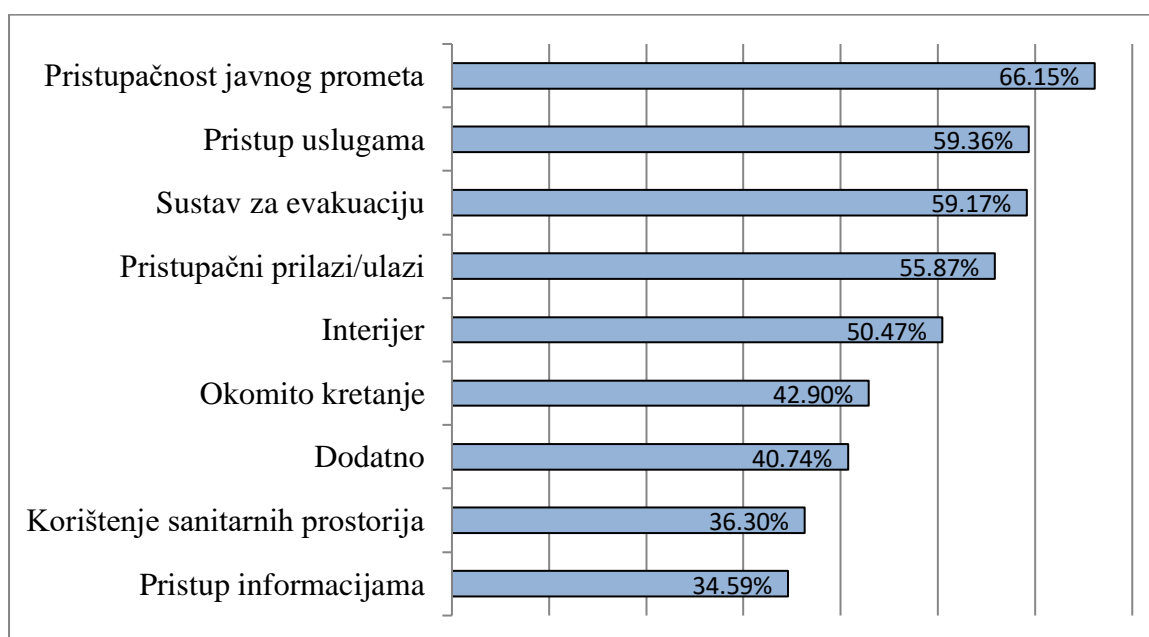
Slika 1. Grafički prikaz prostorne pristupačnosti procijenjenih građevine Grada Sveta Nedelja, od najpristupačnije do najnepristupačnije.

Na Slici 1. vidimo kako su dva najpristupačnija objekta zapravo prostori i površine javne namjene, stoga kao najpristupačniji objekt autorica rada smatra Osnovnu školu Vladimir Deščak. Osnovna škola Vladimir Deščak nalazi se u Rakitju i jedina je osnovna škola u Gradu Sveta Nedelja koja u objektu ima dizalo, pristupačnu sanitarnu prostoriju, ali i taktilnu crtu vođenja koja ne postoji niti u jednoj drugoj procijenjenoj građevini.

Kao najnepristupačnije građevine osim javnog parkirališta u centru, izdvajaju se Gradski nogometni klub Sveta Nedelja i Poštanski ured u Bestovju. Potrebno je napomenuti kako je uz nogometni teren Gradskog nogometnog kluba novoizgrađeno gledalište s nadstrešnicom koje je nepristupačno za osobe s invaliditetom i nisu predviđena mjesta za osobe s invaliditetom.

Zabrinjavajuće je kako se jedanaest građevina nalazi ispod 50% pristupačnosti, a jedna od njih je i građevina Karate kluba osoba s invaliditetom Sveta Nedelja koja je ujedno i jedina građevina namijenjena osobama s invaliditetom. Ipak, treba naglasiti kako je većina građevina stare gradnje. Novije infrastrukture su građevine Plodine, Dom zdravlja Rakitje, dok je Društveni dom Strmec temeljito preuređen.

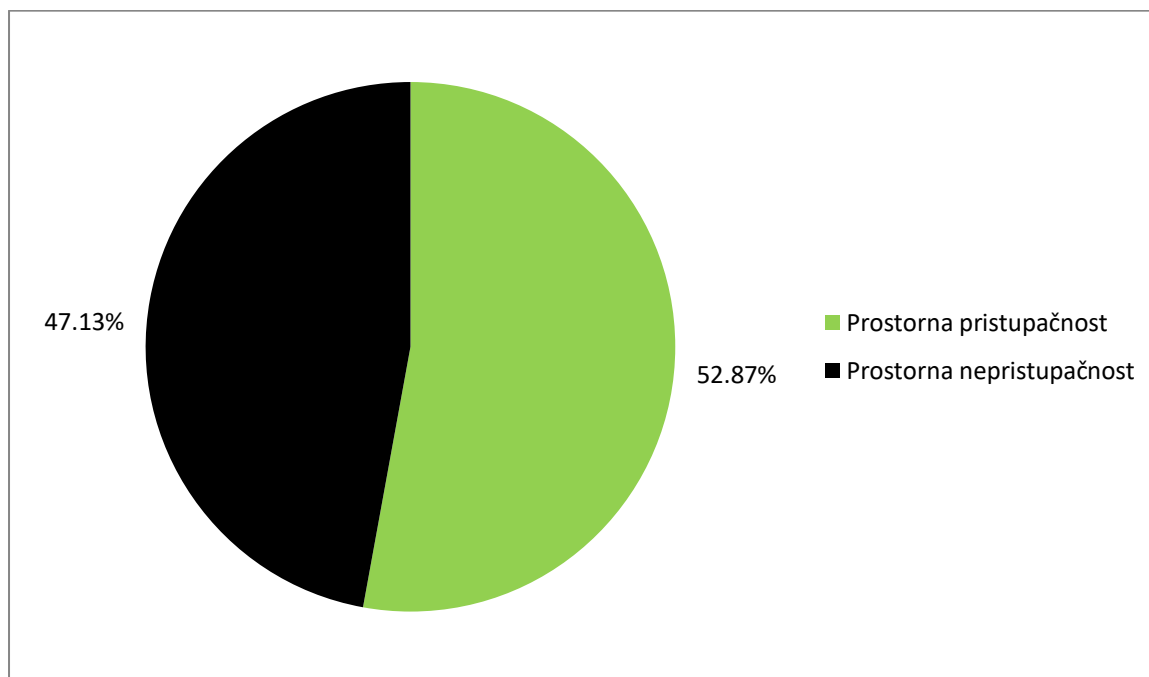
Na Slici 2. prikazani su postotci pristupačnosti svih procijenjenih građevina prema devet područja pristupačnosti, a to su: Pristupačni prilazi/ulazi, Pristup uslugama, Okomito kretanje, Pristup informacijama, Interijer, Korištenje sanitarnih prostorija, Sustav za evakuaciju, Pristupačnost javnog prometa i Dodatno.

Slika 2. Grafički prikaz područja pristupačnosti iz Liste za utvrđivanje prostorne pristupačnosti, od najpristupačnijeg do najnepristupačnijeg područja.

Prema Slici 2. područje Pristupačnosti javnog prometa najpristupačnije je područje Grada Sveta Nedelja, dok je područje Pristup informacijama najnepristupačnije područje. Područje Okomito kretanje također se nalazi ispod 50% pristupačnosti što je zabrinjavajuće jer nepostojanje elemenata za svladavanje visinskih razlika uvelike smanjuje mogućnosti ulaska u građevine za osobe s tjelesnim invaliditetom.

Ukupna prostorna pristupačnost Grada Sveta Nedelja prikazana je na Slici 3. i iznosi 52,87 %.

Slika 3. prikazuje grafički prikaz ukupnog postotka pristupačnosti Grada Sveta Nedelja

11. Ponuđena moguća rješenja i rasprava

11.1. Plodine, Dom zdravlja Rakitje i Društveni dom Strmec

Obzirom da su Plodine, uz Dom zdravlja Rakitje novije infrastrukture, autorica rada smatra vrijednim istaknuti moguća rješenja kako bi se ubuduće pri izgradnji novih građevina uzeli u obzir nedostaci navedenih novoizgrađenih građevina.

Plodine su izgrađene u lipnju 2021. godine. Kada su tek izgrađene parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom nisu bila najbliža glavnom ulazu u građevinu, no mjesec dana poslije premještena su sva parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom tako da su najbliža glavnom

pristupačnom ulazu u građevinu. Iako ukupna prostorna pristupačnost Plodina iznosi 57,89% zabrinjavajuća su područja Pristupa informacijama i Interijera. Prostorna pristupačnost Plodina u području Pristupa informacijama iznosi svega 20,83%, dok za područje Interijer koje se odnosi na pult, iznosi 20%. Kako bi se poboljšala pristupačnost u području Interijeri potrebno je sniziti visinu gornjeg ruba na visinu od 80 centimetara, a podgled sniziti na visinu od 70 centimetara, potrebno je konzolno oblikovati pult, postaviti komunikacijsko pomagalo i obilježiti pult oznakom pristupačnosti. Drugo problematično područje Pristup informacijama odnosi se na putokaze i natpise s informacijama te oglasni pano. Kako bi se navedeno područje prilagodilo za osobe s oštećenjima vida potrebno je postaviti oznake ako da im je sredina 152 centimetra od poda. Sama oznaka treba sadržavati reljefno prepoznatljiv i kontrastno izveden tekst odgovarajuće veličine uz koji obavezno treba biti i oznaka koja sadrži sve iste informacije na Brailleovu pismu. Potpodručje oglasni pano ima velikih nedostataka stoga je potrebno postaviti isti na način da je donji rub panoa na visini od 120 do 1160 centimetara, a informacije na oglasnom panou trebaju biti dostupne i na crnom tisku na način da se koriste jednostavna slova veličine minimalno 12 točaka koja su kontrastno izvedena na mat pozadini, a informacije trebaju biti dostupne i na Brailleovu pismu. Također, informacije s kraticama trebaju biti navedene i u punom nazivu, a sam oglasni pano trebao bi biti obilježen oznakom pristupačnosti. Kada bi se uvele navedene promjene tada bi pristupačnost za područje Interijeri i Pristup informacijama iznosila 100%.

U Domu zdravlja Rakitje područja s najnižim postotkom pristupačnosti su ista kao i u Plodinama, a to su područje Pristupa informacijama vezano uz ista potpodručja kao i u Plodinama, dok se područje Interijeri u ovoj građevini odnose na potpodručje Sjedala. Kako bi se poboljšala pristupačnost u Području Pristupa informacijama potrebno je slijediti sve navedene preporuke za građevinu Plodine. A kako bi se poboljšala pristupačnost područja Interijeri kroz potpodručje Sjedala potrebno je omogućiti mobilnost stolaca, rasporediti prostore za sjedenje osoba u invalidskim kolicima po cijeloj prostoriji i osigurati približno jednake dimenzije stolaca u svim prostorijama. Kada bi se uvele navedene promjene tada bi pristupačnost za područje Interijeri i Pristup informacijama iznosila 100%.

Iako je Društveni dom Strmec temeljito preuređen 2018. godine sami ulaz u prostor Društvenog doma Strmec nije pristupačan zbog visine praga od 4 centimetara što je prikazano na Slici 4. stoga autorica rada predlaže postavljanje rampe s unutarnje i vanjske strane građevine kojom bi se omogućio ulazak osoba u invalidskim kolicima u prostor Društvenog doma Strmec što je prikazano na Slici 5.

Slika 4. prikazuje visoki prag na ulazu u Društveni dom Strmec.

Slika 5. prikazuje ponuđeno rješenje u obliku rampe za svladavanje visinske razlike. Preuzeto 9. rujna iz mrežnog odredišta: <https://adaptaramps.com.au/resources/what-to-consider-when-building-a-wheelchair-ramp/>.

11.2. Osnovna škola Vladimir Deščak i Osnovna škola Sveta Nedelja

Iako je građevina Osnovne škola Vladimir Deščak prema mišljenju autorice rada najpristupačnije građevina Grada Sveta Nedelja, autorica smatra kako je vrijedno dati preporuke i za ovu građevinu obzirom da je krajnji cilj ostvarivanje potpune prostorne pristupačnosti za sve osobe s invaliditetom.

Kako je ranije navedeno, Osnovna škola Vladimir Deščak jedina je osnovna škola u Gradu Sveta Nedelja koja ima dizalo kao element za svladavanje visinskih razlika. Ipak, potrebno je istaknuti kako i Osnovna škola Vladimir Deščak i Osnova škola Sveta Nedelja na glavnom ulazu u školu imaju postavljenu rampu kao element za svladavanje visinskih razlika.

U Osnovnoj školi Sveta Nedelja glavni ulaz nekad je izgledao kao na Slici 6., dok je na Slici 7. prikazan glavni ulaz nakon postavljanja rampe kao elementa za svladavanje visinskih razlika.

Slika 6. prikazuje glavni ulaz Osnovne škole Sveta Nedelja prije postavljanja rampe kao elementa za svladavanje visinskih razlika. Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog

odredišta: https://www.google.com/search?q=osnovna+%C5%A1kola+sveta+nedelja&rlz=1C1CHZL_hrHR757HR760&sxrf=AOaemvIdq3CTqGvitAly9QzLV-cz-J0_Dw:1631448731599&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiw_vWQtPnyAhXIyaQKHxZMBdQ_Q_AUoAnoECAEQBA&biw=1600&bih=700#imgrc=yrzLhnTI0_GnAM.

Slika 7. prikazuje glavni ulaz Osnovne škole Sveta Nedelja poslije postavljanja rampe kao elementa za svladavanje visinskih razlika. Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog odredišta:

https://www.google.com/search?q=osnovna+%C5%A1kola+sveta+nedelja&rlz=1C1CHZL_hrHR757HR760&sxrf=AOaemvIdq3CTqGvitAly9QzLV-cz-J0_Dw:1631448731599&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiw_vWQtPnyAhXIyaQKHxZMBdQ_Q_AUoAnoECAEQBA&biw=1600&bih=700#imgrc=OI15nxgwCy5TDM.

U Osnovnoj školi Vladimir Deščak najlošije ocijenjeno područje jest područje Pristupa informacijama unutar kojeg je najlošije ocijenjeno potpodručje oglasni pano, a postotak prostorne pristupačnosti za navedeno potpodručje iznosi 28,57%, dok za cijelo područje Pristup informacijama postotak pristupačnosti iznosi 50%. Kako bi se poboljšala pristupačnost ovog područja potrebno je intervenirati u najlošije ocijenjenom potpodručju Oglasni pano. Autorica rada predlaže da se oglasni pano postavi s donjim rubom na visinu između 120 i 160 centimetara, a da informacije na oglasnom panou budu dostupne i u crnom

tisku i na Brailleovu pismu uz kontrastnu izvedbu na mat pozadini. Također, potrebno je koristiti jednostavna slova minimalne veličine 12 točaka, a informacije koje se izražavaju kraticama potrebno je dati i u punom nazivu. Kada se izvedu navedene preporuke potrebno je oglasni pano obilježiti i oznakom pristupačnosti.

Kako bi i Osnovna škola Sveta Nedelja bila što pristupačnija također treba poduzeti navedene mjere za područje Pristup informacijama. Uz područja Pristup informacijama i Dodatno koje se odnosi na potpodručje Kabina za presvlačenje i garderoba, treće najlošije ocijenjeno područje za Osnovnu školu Sveta Nedelja jest područje Korištenje sanitarnih prostorija. Obzirom da u navedenoj školi ne postoji pristupačna sanitarna prostorija očekivani rezultat pristupačnosti za navedeno područje iznosi svega 20%. Kako bi se poboljšala pristupačnost ovog područja autorica rada predlaže da se barem jedan wc u građevini izvede na pristupačan način što podrazumijeva pristupačan pristup sanitarnoj prostoriji osiguranjem pristupačnih oznaka pristupačnosti i minimalne širine prolaza od 120 centimetara do svih dijelova sanitarne prostorije. Pristupačna sanitarna prostorija treba imati vrata širine najmanje 90 centimetara s pripadajućom pristupačnom kvakom postavljenom na visinu od 90 centimetara. Unutar prostorije treba postojati slobodni prostor promjera 150 centimetara koji omogućava okretanje osobe u kolicima. Također treba osigurati barem 90 centimetara uporabnog prostora ispred WC-školjke, a prednji rub mora biti udaljen od zida barem 65 centimetara, dok visina WC-školjke s daskom ne bi smjela prelaziti visinu od 50 centimetara. Uz WC-školjku trebaju biti postavljeni držači za ruke na način da je držač za ruke s pristupačne strane preklopni, a oba trebaju biti duljine 90 centimetara i postavljeni na visinu od 80 do 90 centimetara od poda. U pristupačnoj sanitarnoj prostoriji električne instalacije trebaju biti postavljeni na visinu između 90 i 120 centimetara, dok pokretač uređaja za puštanje vode ne smije biti postavljen na visini višoj od 70 centimetara. Također, treba postojati i ugrađeni mehanizam za otvaranje vrata izvana u slučaju poziva u pomoć zbog čega treba postojati i alarmni uređaj s prekidačem ili vrpcom na visini od 60 centimetara. Što se tiče umivaonika on treba biti konzolno oblikovan, na visini od 80 centimetara, širine najmanje 50 centimetara, a sifon treba biti uz zid ili u zidu. Ispred umivaonika treba postojati prostor širine 77 centimetara i prostor dubine 120 centimetara, dok širina uporabnog prostora ispred umivaonika treba iznositi 90 centimetara. Umivaonik treba imati jednoručnu mješalicu ili senzorsko puštanje vode, a ogledalo treba biti zaokretno i postavljeno donjim rubom na visinu od 100 centimetara. Također, sapuni, papirnati ubrusi i sušilo za ruke kao i sva druga oprema trebaju biti postavljeni na odgovarajuću visinu i treba biti omogućeno služenje stisnutom šakom.

Usvajanjem svih preporuka na sanitarnu prostoriju treba biti postavljena i oznaka pristupačnosti.

Potrebno je navesti i moguća rješenja za potpodručje Kabina za presvlačenje i garderoba koje je ocijenjeno sa 12,5% pristupačnosti. Prijedlog autorice rada jest sniziti vješalice za odjeću na visinu od 120 centimetara i povisiti klupu u garderobi na minimalnu visinu od 45 centimetara što ne iziskuje velika financijska sredstva, a omogućiti će bolju pristupačnost. Također, ukoliko će se prostor dvorane i garderoba renovirati potrebno je zamijeniti vrata i kvaku pristupačnim opcijama te izvesti garderobu minimalne veličine 160 x 210 centimetara i potom postaviti oznaku pristupačnosti.

11.3. Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedelja

Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedelja osnovan je 2020. godine i djeluje u sklopu objekta Društveni dom Novaki. Grad Sveta Nedelja potpomaže na način da daje prostor na korištenje besplatno, no prostor u kojem trenutno djeluje klub nije pristupačan za osobe s invaliditetom i njegova ukupna prostorna pristupačnost iznosi 40,65%. Obzirom da članovi kluba redovno postižu iznimne rezultate, kao što je osvajanje tri zlata u kategorijama intelektualnih teškoća do 21 godinu, kategoriji intelektualnih teškoća do 16 godina i kategoriji slijepih i slabovidnih do 21 godine, autorica rada apelira na Grad Sveta Nedelja da omogući prostor koji bi bio pristupačan za djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom koji vrijedno predstavljaju svoj Grad Sveta Nedelja. Također, autorica rada ističe iznimnu predanost trenerice i predsjednice Ivane Karametić i trenera Stefana Cvetanovskog koji već godinu dana u lokalnoj zajednici promiču stvaranje inkluzivnog društva i netoleranciju diskriminacije (Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedelja, 2021).

Potrebno je ponuditi moguće rješenja za ostvarivanje pristupačnog ulaza uvođenjem elementa za svladavanje visinskih razlika. Iako je područje Okomito kretanje ocijenjeno sa 60% potrebno je razjasniti kako se na ulazu u građevinu nalazi jedna stuba kao element za svladavanje visinskih razlika čija je pristupačnost ocijenjena sa 60%. Iako je dobiven postotak pristupačnosti relativno visok ne mijenja činjenicu kako je u ovom slučaju jedna stuba zapravo prepreka koja osobama s tjelesnim invaliditetom može onemogućiti samostalan ulazak u građevinu. Autorica rada predlaže izgradnju rampe kao elementa za svladavanje visinske razlike koja iznosi 15 centimetara. Kako bi rampa bila potpuno pristupačna ne smije imati nagib

veći od 8,3% i mora imati svjetlu širinu od najmanje 120 centimetara, a sama rampa mora biti čvrsta i protuklizno obrađena. Nadalje rampa treba imati izvedenu ogradu s rukohvatima na nezaštićenim dijelovima izvedenu na način da su rukohvati promjera četiri centimetra postavljeni na dvije visine, na 60 i na 90 centimetara od poda rampe. Također, rukohvati trebaju biti oblikovani na način da se mogu obuhvatiti dlanom i trebaju biti produženi za 30 centimetara u odnosu na rampu, dok završetci trebaju biti zaobljeni. Nakon uvođenja preporuka rampa treba biti obilježena oznakom pristupačnosti.

Na Slici 8. nalazi se prikaz ulaza u građevinu u kojoj djeluje Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedelja, dok se na Slici 9. nalazi idejno rješenje ulaza izgradnjom rampe kao elementa za svladavanje visinske razlike.

Slika 8. prikazuje ulaz u građevinu Društvenog doma Novaki u kojoj djeluje Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedelja.

Slika 9. prikazuje idejno rješenje za izgradnju rampe kao elementa za svladavanje visinske razlike. Preuzeto 9. rujna iz mrežnog odredišta:

https://www.google.com/search?q=rampa%20za%20invalide%20nagib&tbm=isch&rlz=1C1CHZL_hrHR757HR760&hl=hr&sa=X&ved=0CJQBKzcAigBahcKEwi4x7aVxvnyAhUAAAAHQAAAAAQAg&biw=1583&bih=700#imgrc=gtzYw9h64Jpj_M

11.4. Javni WC

Obzirom na lošu pristupačnost sanitarnim prostorijama autorica rada odlučila je ponuditi moguća rješenja za poboljšanje prostorne pristupačnosti za javni WC.

Obzirom da se javni WC nalazi na povišenom dijelu, do njega vodi rampa koja nije izvedena u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a). Postojeća rampa na ulazu u javni WC prikazana je na Slici 10. Kako bi se osigurala potpuno pristupačna rampa prikazana na Slici 9. potrebno je smanjiti nagib rampe na maksimalnih 8,3% nagiba te postaviti rukohvate cijelom dužinom rampe i sa zaobljenim produžetcima od 30 centimetara. Rukohvat se mora moći obuhvatiti dlanom što znači da treba biti promjera 4 centimetra. Rukohvati trebaju biti postavljeni na dvije visine, na 60 i na 90 centimetara, a rampa treba biti obilježena oznakom pristupačnosti.

Slika 10. prikazuje nepristupačnu rampu postavljenu na ulaz u javni wc.

Nadalje, potrebno je zamijeniti kvaku pristupačnom i postaviti je na visinu od 90 centimetara te ugraditi mehanizam za otvaranje vrata izvana u slučaju poziva u pomoć što podrazumijeva postojanje alarmnog uređaja s prekidačem ili vrpcom za aktivaciju na visini od 60 centimetara. Uz WC-školjku potrebo je ugraditi dva rukohvata s naglaskom da onaj rukohvat koji se nalazi s pristupačne strane WC-a treba biti preklopni, a oba rukohvata trebaju biti duljine 90 centimetara i na visini između 80 i 90 centimetara od poda. Također, visina pokretača za puštanje vode ne smije biti viša od 70 centimetara, a sva dodatna oprema treba biti na pristupačnoj visini, dobro učvršćena i kontrastno izvedena u odnosu na pod i zid. Umivaonik bi trebao biti konzolno oblikovan, širine najmanje 50 centimetara i postavljen na visinu od 80 centimetara sa sifonom smještenim u ili uz zid. Primjenom svih navedenih preporuka potrebno je uz postavljanje oznake pristupačnosti postaviti i taktilnu oznaku pristupačnog prostora.

11.5. Župna Crkva Blaženog Alojzija Stepinca i Vijećnica

Ono što povezuje Crkvu Blaženog Alojzija Stepinca i Vijećnicu Grada Sveta Nedelja jest uvođenje elementa za svladavanje visinske razlike.

U Crkvi Blaženog Alojzija Stepinca uočena je potreba za osiguranjem elementa za svladavanje visinske razlike za osobe u invalidskim kolicima obzirom da se na glavnom ulazu nalazi

relativno nepristupačno stubište ocijenjeno prema Listi za utvrđivanje prostorne pristupačnosti (Haničar i Pavlović, 2012) postotkom pristupačnosti od 25% prikazano na Slici 11. Na Slici 12. prikazana je rampa za osobe s invaliditetom koja vodi do alternativnog pristupačnog ulaza koji se otvara na pritisak gumba. Ipak, kako bi rampa bila potpuno pristupačna autorica rada predlaže proširivanje svijetle širine rampe sa sadašnjih 114 centimetra na 120 centimetara. Kako bi rukohvat bio potpuno pristupačan potrebno ga je izvesti na način da se izvede na nekoliko centimetara nižoj razini kako bi bio na 60 i na 90 centimetara od poda, a potrebno ih je produžiti za 30 centimetara obzirom na dužinu rampe te izvesti zaobljene završetke. Po primjeni navedenih preporuka potrebno je obilježiti rampu znakom pristupačnosti.

Slika 11. prikazuje stubište na glavnom ulazu u Župnu Crkvu Blaženog Alojzija Stepinca.

Slika 12. prikazuje rampu koja vodi do alternativnog pristupačnog ulaza u Župnu Crkvu Blaženog Alojzija Stepinca.

Autorica rada ističe zalaganje župne zajednice za integraciju osoba s invaliditetom što je rezultiralo i uvođenjem rampe kao elementa za svladavanje visinske razlika na ulazu u Župni ured Župne Crkve Blaženog Alojzija Stepinca koji je otvoren za sve članove vjerske zajednice.

Kao pozitivni primjer rješavanja visinske razlike uvođenjem dizala izdvaja se Vijećnica Grada Sveta Nedelja. Naime, ulazak na glavni ulaz za osobe u invalidskim kolicima nije moguć zbog stube prikazane na Slici 13. zbog čega se ugradilo vanjsko dizalo za osobe s invaliditetom prikazano na Slici 14. Iako dizalo vodi samo na drugi kat, upravo je drugi kat Vijećnice namijenjen za prihvata klijenata čime je omogućen pristup svim uslugama.

Slika 13. prikazuje stubu na glavnom ulazu u Vijećnicu.

Slika 14. prikazuje dizalo koje je ujedno i alternativni ulaz u Vijećnicu.

12.Zaključak

Grad Sveta Nedelja brzorastući je grad s velikim postotkom izgrađenih struktura i s jasnom vizijom za budućnost. Ipak, Grad Sveta Nedelja treba uložiti dodatne napore kako bi ostvario veću prostornu pristupačnost od trenutačne koja iznosi 52,87%. Utvrđivanjem postotka prostorne pristupačnosti ostvario se prvi korak ka poboljšanju prostorne pristupačnosti, a dužnost Grada Sveta Nedelja jest uvrstiti problematiku prostorne pristupačnosti, ali i problematiku nedostatka usluga za osobe s invaliditetom u sljedeći strateški plan Grada Sveta Nedelja. Nadalje, pri izgradnji novih građevina i rekonstrukciji postojećih, ali i pri procesima javne nabave potrebno je više pažnje posvetiti osiguranju prostorne pristupačnosti koja je definirana Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013a).

Autorica rada predlaže osnivanje Savjeta ili Vijeća za prostornu pristupačnost čiji članovi moraju biti i osobe s različitim vrstama invaliditeta kako bi gradske vlasti mogle dobiti realnu sliku o mogućnostima i potrebama stanovnika Grada Sveta Nedelja koji su osobe s invaliditetom.

13. Popis literature:

1. Adapta (2019). Slika 5. Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: <https://adaptaramps.com.au/resources/what-to-consider-when-building-a-wheelchair-ramp/>.
2. Europska komisija (2021). Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i odboru regija; Unija ravnopravnosti: Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.-2030. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>.
3. Grad Sveta Nedelja (2019). *Plan djelovanja civilne zaštite Grada Sveta Nedelja*. Sveta Nedelja: Ustanova za obrazovanje odraslih Defensor. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: <https://grad-svetanedelja.hr/wp-content/uploads/2020/06/Plan-djelovanja-civilne-zastite-GSN.pdf>.
4. Haničar, E. i Pavlovič, N. (2012). Lista za utvrđivanje prostorne pristupačnosti, U E. Haničar (ur.). *Prostorna pristupačnost* (str. 211-279). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
5. Hrvatski zavod za javno zdravstvo [HZJZ] (2021). Obrada Sveta Nedelja. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: <https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=76e2edf87a&attid=0.1&permmsgid=msg-f:1702257094980993109&th=179fa1cf16bb0055&view=att&disp=safe>.
6. Ideje za vaš dom (2021). Slika 9. Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://www.google.com/search?q=rampa%20za%20invalidne%20nagib&tbm=isch&rlz=1C1CHZL_hrHR757HR760&hl=hr&sa=X&ved=0CJQBEKzcAigBahcKEwi4x7aVxvnyAhUAAAAAHQAAAAAQAg&biw=1583&bih=700#imgrc=gzYw9h64Jpj_M.
7. Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedelja (2021). Tri zlata sa Svjetskog kupa u Poreču. Preuzeto 9. rujna iz mrežnog odredišta: <https://kkoisvetanedelja.hr/tri-zlata-sa-svjetskog-kupa-u-porecu/>.
8. Leutar, Z., Buljevac, M. i Milić Babić, M. (2011) Socijalni položaj osoba s invaliditetom u Hrvatskoj. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: https://www.researchgate.net/publication/301764973_Socijalni_položaj_osoba_s_invaliditetom_u_Hrvatskoj.

9. Leutar, Z., Štambuk, A. i Rusac, S. (2007). Socijalna politika kvaliteta života starijih osoba s tjelesnim invaliditetom. *Revija za socijalnu politiku*, 14 (3-4), 327-346. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: <https://hrcak.srce.hr/199526>.
10. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku [MDOMSP] (2019). Izvešće o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine za 2019. godinu. preuzeto 8. rujna 2021. iz mrežnog odredišta:
<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Izve%C5%A1%201%C4%87e%20o%20provedbi%20mjera%20Nacionalne%20strategije%20za%202019.%20godinu.pdf>.
11. Najman Hižman, E., Leutar, Z. i Kancijan, S. (2008). Stavovi građana prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj u usporedbi s Europskom unijom. *Socijalna ekologija*, 17 (1), 71-93. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta:
<https://hrcak.srce.hr/26807>.
12. Narodne novine (1982). Pravilnik o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih barijera (NN 47/82). Preuzeto 6. rujna 2021. iz mrežnog odredišta:
<http://www.propisi.hr/print.php?id=1335>.
13. Narodne novine (2005a). Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 151/2005). Preuzeto 8. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_12_151_2947.html.
14. Narodne novine (2005b). Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom (NN 47/2005). Preuzeto 7. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_47_911.html.
15. Narodne novine (2007a). Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007). Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2007_06_6_80.html.
16. Narodne novine (2007b). Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (NN 63/2007). Preuzeto 8. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_63_1962.html.

17. Narodne novine (2008). Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/2008). Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_85_2728.html.
18. Narodne novine (2010). Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst) (NN 85/2010). Preuzeto 7. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html.
19. Narodne novine (2013a). Pravilnik o osiguranju pristupačnosti za osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013). Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_78_1615.html.
20. Narodne novine (2013b). Zakon o Gradnji (NN 153/2013). Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog izvora: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_153_3221.html.
21. Narodne novine (2014). Pravilnik o jednostavnim i drugim građevinama i radovima (NN 79/2014). Preuzeto 8. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_79_1476.html.
22. Narodne novine (2017a). Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (NN 42/2017). Preuzeto 7. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_04_42_967.html.
23. Narodne novine (2017b). Pravilnik o jednostavnim i drugim građevinama i radovima (NN 112/2017). Preuzeto 8. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_112_2625.html.
24. Narodne novine (2017c). Pravilnik o jednostavnim i drugim građevinama i radovima (NN 112/2017c). Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_112_2625.html.
25. Odbor za prava osoba s invaliditetom (2014). Opći komentar br. 2 Pristupačnost. U Bobuš, Z. i sur., Opći komentari (str. 100-123). Zagreb: Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: http://www.soih.hr/pdf/knowledge_bases/broaura_-_opi_komentari_un.pdf.
26. Odbor za prava osoba s invaliditetom (2015). Zaključne primjedbe o Inicijalnom izvješću Hrvatske. Ujedinjeni narodi. Preuzeto 7. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: <https://www.soih.hr/userfiles/Zaklju%20ne%20primjedbe%20o%20Inicijalnom%20iz>

[vje%20%20u%20RH%20prema%20KPOSI%20Odbora%20za%20prava%20OSI%20UN-a%20\(1\).pdf.](#)

27. Odbor za prava osoba s invaliditetom (2015). Zaključne primjedbe o Inicijalnom izvješću Hrvatske. Ujedinjeni narodi. Preuzeto 7. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: [https://www.soih.hr/userfiles/Zaklju%20ne%20primjedbe%20o%20Inicijalnom%20izvje%20%20u%20RH%20prema%20KPOSI%20Odbora%20za%20prava%20OSI%20UN-a%20\(1\).pdf.](https://www.soih.hr/userfiles/Zaklju%20ne%20primjedbe%20o%20Inicijalnom%20izvje%20%20u%20RH%20prema%20KPOSI%20Odbora%20za%20prava%20OSI%20UN-a%20(1).pdf)
28. Odbor za prava osoba s invaliditetom (2019a). Opći komentar br. 6 Jednakosti i nediskriminacija. U Bobuš, Z. i sur., Opći komentari (str. 100-123). Zagreb: Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: [http://www.soih.hr/pdf/knowledge_bases/broaura_-_opi_komentari_un.pdf.](http://www.soih.hr/pdf/knowledge_bases/broaura_-_opi_komentari_un.pdf)
29. Odbor za prava osoba s invaliditetom (2019b). Opći komentar br. 2 Članak 9: Pristupačnost. U Bobuš, Z. i sur., Opći komentari (str. 18-33). Zagreb: Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: [http://www.soih.hr/pdf/knowledge_bases/broaura_-_opi_komentari_un.pdf.](http://www.soih.hr/pdf/knowledge_bases/broaura_-_opi_komentari_un.pdf)
30. Radio Sveta Nedelja (2018). Slika 6. Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: [https://www.google.com/search?q=osnovna+%C5%A1kola+sveta+nedelja&rlz=1C1C HZL_hrHR757HR760&sxsrf=AOaemvIdq3CTqGvitAly9QzLV-cz-J0_Dw:1631448731599&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiw_vWQtPnyAhXIyaQKHxzMBdQQ_AUoAnoECAEQBA&biw=1600&bih=700#imgrc=yrzLhnTIO_GnAM.](https://www.google.com/search?q=osnovna+%C5%A1kola+sveta+nedelja&rlz=1C1C HZL_hrHR757HR760&sxsrf=AOaemvIdq3CTqGvitAly9QzLV-cz-J0_Dw:1631448731599&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiw_vWQtPnyAhXIyaQKHxzMBdQQ_AUoAnoECAEQBA&biw=1600&bih=700#imgrc=yrzLhnTIO_GnAM)
31. Republika Hrvatska (2020). Nacionalno izvješće podneseno u skladu s točkom 5. Dodatka Rezoluciji Vijeća za ljudska prava 16/21. Preuzeto 30. Kolovoza 2021. Iz mrežnog odredišta: [https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2020/Sije%C4%8Danj/203%20sjednica%20VRH//203%20-%208%201.doc.](https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2020/Sije%C4%8Danj/203%20sjednica%20VRH//203%20-%208%201.doc)
32. Sangster Jokić, C. i Bartolac, A. (2018). *Socijalna psihijatrija*, 46 (1), 26-57. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: [https://hrcak.srce.hr/200578.](https://hrcak.srce.hr/200578)
33. Šogorić, S., Sanković, M., Štefančić V., i Vitale K. (2018). Osobe s invaliditetom – test pristupačnosti sustava zdravstva. *Acta Med Croatica*, 72 (2), 199-205. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: [https://hrcak.srce.hr/199526.](https://hrcak.srce.hr/199526)
34. Tarandek, T. i Leutar, Z. (2017). Neki aspekti neovisnog življenja osoba s invaliditetom. *Revija za socijalnu politiku*, 24 (3), 301-318. Preuzeto 30. Kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: [https://hrcak.srce.hr/190472.](https://hrcak.srce.hr/190472)

35. Večernji list (2020). Slika 7. Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://www.google.com/search?q=osnovna+%C5%A1kola+sveta+nedelja&rlz=1C1CHZL_hrHR757HR760&sxsrf=AOaemvIdq3CTqGvitAly9QzLV-cz-J0_Dw:1631448731599&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiw_vWQtPnyAhXIyaQKHxzMBdQQ_AUoAnoECAEQBA&biw=1600&bih=700#imgrc=OI15nxgwCy5TDM.
36. Vijeće Europe (2006). Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: https://www.uir-zagreb.hr/images/old/dokumenti/akcijskiplanvijecaeurope_hr.pdf.
37. Vijeće Europe (2017). Ljudska prava: stvarnost za sve; Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017. – 2023. Preuzeto 30. kolovoza 2021. iz mrežnog odredišta: <http://posi.hr/wp-content/uploads/2018/02/Strategija-Vijeca-Europe-za-osobe-s-invaliditetom-2017-2023.pdf>.
38. Zagrebačka županija (2015). Županijska razvojna strategija Zagrebačke županije 2014.-2020. Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog odredišta: https://www.zagrebacka-zupanija.hr/static/files/misc/materijali_za_skupstinu/odbori/odbor_za_prosvjetu_kulturu_i_sport/odbor_prosvjeta_kultura_sport_saziv10_materijal_2tocka_Idio.pdf.
39. Zagrebačka županija (2016). Socijalni plan Zagrebačke županije za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Preuzeto 9. rujna 2021. iz mrežnog izvora: https://www.zagrebacka-zupanija.hr/media/filer_public/e1/43/e14382f0-1789-41b1-bf71-a8e0ba8ef5a2/4_socijalni_plan_zagrebacke_zupanije_za_razdoblje_od_2017_do_2022_godine.docx.